

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

2377

Vragen van het lid **Van Haga** (Groep Van Haga) aan de Ministers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, van Defensie en van Justitie en Veiligheid over de beantwoording van vragen over de «*Desinformatie-operatie*» van de overheid (ingezonden 15 maart 2023).

Antwoord van Minister **Bruins Slot** (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), mede namens Ministers van Defensie en van Justitie en Veiligheid en de Staatssecretarissen van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (ontvangen 19 april 2013). Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 2207.

Vraag 1

Waarom geeft u in uw beantwoording op eerdere schriftelijke vragen aan dat er geen «desinformatie operatie» heeft plaatsgevonden, zoals beschreven in het artikel waaraan is gerefereerd, terwijl uit de Wet openbaarheid van bestuur / Wet open overheid (Woo/Wob)-documenten onomstotelijk blijkt dat de volgende gremia waren opgericht: directeurenoverleg desinformatie, interdepartementale werkgroep desinformatie, Duiding Informatie Domein (DID), Monitoring Informatie Domein (MID), denktank desinformatie, newsrooms, appgroepen en internationale organisaties en systemen zoals het Rapid Alert System en gremia in Europees- en NAVO-verband? Kunt u bevestigen dan wel ontkrachten dat dergelijke gremia zich hebben gericht op de bestrijding van desinformatie?^{1, 2}

Antwoord 1

Zoals ook aangegeven bij de beantwoording van eerdere Kamervragen, geeft onderhavige berichtgeving volgens het kabinet een vertekend beeld van de werkelijkheid. Het betreffende bericht lijkt mede geconstrueerd te zijn op basis van informatie uit verschillende Wob-verzoeken, die in een verschillende context op basis van verschillende informatieverzoeken zijn samenge-steld door verschillende departementen. Uit deze opbrengst wordt vervolgens selectief geciteerd, de berichten worden niet in de volledige context geplaatst,

¹ Aanhangsel van de Handelingen II, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1616.

² Bomen & Bos Substack, 28 december 2022, ««Desinformatie», Deel 3: Het Arsenaal» (<https://bomenenbos.substack.com/p/desinformatie-deel-3-het-arsenaal?s=08>)

meningen en aannames worden als feiten gepresenteerd en vervolgens worden conclusies getrokken.

Dit is ook de reden waarom wij eerder aangaven dat er geen desinformatie operatie heeft plaatsgevonden zoals beschreven in het genoemde artikel.³ Het kabinet heeft de Tweede Kamer meerdere malen geïnformeerd over de rijksbrede aanpak van desinformatie en de partijen die hierbij zijn betrokken. Voor meer informatie verwijzen wij u wederom naar:

- Rijksbrede Strategie Effectieve Aanpak van Desinformatie (23 december 2022).⁴
- Ontwikkelingen maatregelen om desinformatie richting de Tweede Kamer verkiezingen tegen te gaan (9 februari 2021)⁵
- Maatregelen om desinformatie richting de Tweede Kamer verkiezingen tegen te gaan (16 november 2020).⁶
- Fiche: Desinformatie in verband met COVID-19 aanpakken: feiten onderscheiden van fictie (10 juli 2020).⁷
- Nieuwe ontwikkelingen beleidsinzet bescherming democratie tegen desinformatie (13 mei 2020)⁸
- Beleidsinzet bescherming democratie tegen desinformatie (18 oktober 2019).⁹
- Publicatie Woo-verzoek over de interdepartementale werkgroep desinformatie¹⁰
- Eerdere Kamervragen die in de afgelopen 12 maanden zijn beantwoord over dit onderwerp, waarin meerdere malen wordt ingegaan op de door u genoemde gremia.¹¹
 - Antwoord op vragen van het lid Van Haga over vrijgegeven documentatie met betrekking tot de Denktank Desinformatie¹²
 - Antwoord op vragen van het lid Van Haga over de inmenging van de rijksoverheid in het publieke debat over de coronacrisis en het censureren van kritische burgers¹³;
 - Antwoord op vragen van het lid Van Haga (Groep Van Haga) over WOB-documenten met betrekking tot de invloed van het NCTV op het coronabeleid¹⁴
 - Antwoord op vragen van het lid Van Haga (Groep Van Haga) over het direct of indirect volgen van politiek geëngageerde burgers op de social media en het mogelijk plegen van censuur¹⁵
 - Antwoord op vragen van het lid Van Haga (Groep Van Haga) over de Denktank Desinformatie¹⁶;
 - Antwoord op vragen van het lid Van Haga (Groep Van Haga) over het direct of indirect volgen van politiek geëngageerde burgers op de social media en het mogelijk plegen van censuur¹⁷

Vraag 2

Kunt u uitleggen waarom u in uw beantwoording op de derde vraag van de eerdere schriftelijke vragen aangeeft dat het kabinet geen invloed heeft uitgeoefend op de manier waarop media hun informatie verspreiden, of welke boodschap deze informatie bevat, terwijl ambtenaren die onder de verantwoordelijkheid vallen van de ministeries en daarmee van het kabinet, wel degelijk invloed hebben uitgeoefend op de media, zoals uit de WOB-documenten blijkt? Hoe beargumenteert u bijvoorbeeld dat de rondetafelge-

³ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1616, antwoord vraag 2

⁴ Kamerstuk 30 821, nr. 173

⁵ Kamerstuk 30 821, nr. 126

⁶ Kamerstuk 30 821, nr. 119

⁷ Kamerstuk 22 112, nr. 2896

⁸ Kamerstuk 30 821, nr. 112

⁹ Kamerstuk 30 821, nr. 91

¹⁰ Kamerstuk 25 295, nr. 1960

¹¹ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1616; Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 59

¹² Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1623

¹³ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1616

¹⁴ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1365

¹⁵ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 59

¹⁶ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2021–2022, nr. 3802

¹⁷ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2021–2022, nr. 2553

sprekken met hoofdredacteuren en de toegang tot portalen van techbedrijven geen invloed uitoefenen is?

Antwoord 2

Zie het antwoord op vraag 1. Onderhavige berichtgeving schetst volgens het kabinet een vertekend beeld van de werkelijkheid. Er is nooit druk uitgeoefend op de media in de aanpak van desinformatie. Zoals meerdere keren aangegeven in de beantwoording op eerdere Kamervragen¹⁸ over meldingen doen over mogelijke desinformatie, blijft het de eigen onafhankelijke afweging van een platform, of er sprake is van een overtreding van de gebruikersvoorwaarden en dus of verwijdering, labelen of een andere actie nodig is.

Vraag 3

Waarom stelt u in uw antwoord op de achtste vraag dat er geen informatieoorlog heeft plaatsgevonden en richt u zich op de duiding van een gebeurtenis, zonder dat u ingaat op de vragen wat de rol van de EU precies is geweest in strijd tegen desinformatie, welke afspraken zijn er gemaakt, met wie en wanneer, welke rol de Nederlandse overheid heeft gespeeld en op welke manier welke ministeries precies betrokken waren? Kunt u alsnog antwoord geven op deze vragen?

Antwoord 3

In uw achtste vraag vroeg u naar de rol van de EU in de «informatieoorlog». De «informatieoorlog» waar het artikel naar verwijst, heeft niet plaatsgevonden. Wij kunnen de rol van de EU in een niet bestaande «informatieoorlog» niet beschrijven.

Zie verder het antwoord op vraag 1.

Vraag 4

Waarom stelt u in uw antwoord op de negende vraag dat het Land Information Manoeuvre Centre (LIMC) geen kritische burgers heeft gesurveilleerd, terwijl uit Wob-documenten het tegendeel blijkt en er bovendien duidelijk sprake is van betrokkenheid van de politie en het Openbaar Ministerie (OM) bij de activiteiten van het LIMC? Kunt u aangeven wat de samenwerking tussen OM, politie en het LIMC omvatte en wie welke rol hierin had?

Antwoord 4

Wij hebben geen aanvulling op eerdere antwoorden hierover. Zie verder het antwoord op vraag 1.

Vraag 5

Kunt u aangeven welke datastromen er van de Nationaal Coördinator Terrorisbestrijding en Veiligheid (NCTV) naar het LIMC gingen, zoals blijkt uit Wob-documenten? Kunt u aangeven wat voor data dit was en waarvoor deze is gebruikt?

Antwoord 5

Ten aanzien van de afstemming tussen de NCTV en het LIMC over een militair steunverzoek in het openbaar belang (MSOB) verwijzen wij u naar het rapport van de onafhankelijke Commissie Brouwer, dat samen met de beleidsreactie door de Minister van Defensie, mede namens de Staatssecretaris, op 13 januari jl. naar de Kamer is gestuurd.¹⁹ Documenten die in het kader van de crisisstructuur, waaronder door het Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie, werden opgesteld zijn interdepartementaal breed gedeeld, waaronder met het Ministerie van Defensie.

Vraag 6

Waarom geeft u in uw antwoord op de tiende vraag aan dat «Uit het onafhankelijke onderzoek naar het LIMC... is echter uit de beschikbare informatie en gesprekken niet gebleken dat het LIMC gebruik heeft gemaakt van online schuilnamen, zogenaamde avatars, om informatie op te halen of

¹⁸ Zie o.a. Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1599

¹⁹ Kamerstuk 32 761, nr. 258

personen te benaderen», terwijl uit de vrijgegeven Wob-documenten wel degelijk blijkt dat er avatars en trollen zijn ingezet? Waarom refereert u in dit antwoord naar de conclusie uit een onderzoek, waarnaar niet wordt gevraagd, in plaats van antwoord te geven op de vraag over de informatie die naar voren komt uit de Wob-documenten waaraan gerefereerd wordt?

Antwoord 6

Voor het antwoord hierop wordt verwezen naar de beantwoording van de eerdere vraag 10.²⁰

Vraag 7

Waarom stelt u in uw antwoord op de elfde vraag dat: «Het onderzoek doen naar burgers in verband met mogelijke strafbare feiten en mogelijke bedreigingen voor de nationale veiligheid is voorbehouden aan de opsporingsinstanties en inlichtingen en veiligheidsdiensten op basis van specifieke wet- en regelgeving», terwijl de vraag ging over de juridische basis waarop de NCTV en het LIMC deze activiteiten ontplooiden? Kunt u alsnog antwoorden op de vraag op welke juridische grond deze activiteiten door de NCTV en het LIMC zijn uitgevoerd?

Antwoord 7

Voor het antwoord hierop wordt verwezen naar de beantwoording van de eerdere vragen 9, 10 en 11.²¹

Vraag 8

Stelt u met uw antwoord op de twaalfde vraag – «*Er heeft hier geen juridische dwaling plaatsgevonden. Wij nemen daarom ook afstand van deze vraag*» – dat de activiteiten die het LIMC heeft uitgevoerd een juridische basis hadden? Zo ja, welke?

Antwoord 8

Voor de activiteiten van het LIMC wordt verwezen naar het rapport van de onafhankelijke Commissie Brouwer, dat samen met de beleidsreactie door de Minister van Defensie, mede namens de Staatssecretaris, op 13 januari jl. naar de Kamer is gestuurd²².

Vraag 9

Waarom luidt uw antwoord op de veertiende vraag: «*Wij herkennen ons niet in het beeld dat geschetst wordt in de vraagstelling*», terwijl er concrete voorbeelden zijn van mensen die meedeelden in de subsidies die werden verstrekt door ZonMW en Stichting Internet Domeinregistratie Nederland (SIDN), zoals onder andere de heer Pierik, de heer Verweij, de heer Loos? Waarom antwoordt u dat u zich hierin niet herkent, terwijl wordt gevraagd of u kunt onderzoeken welke betrokkenen bij de denktank desinformatie eventueel via subsidies zijn gefinancierd door de overheid in de periode 2019–2023? Kunt u de Kamer hiervan een overzicht met namen, projecten en bedragen doen toekomen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 9

Zie het antwoord op vraag 1. Onderhavige berichtgeving schetst volgens het kabinet een vertekend beeld van de werkelijkheid. Tevens worden de namen van de deelnemers van de denktank niet openbaar gemaakt in verband met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, zoals ook aangegeven in de beantwoording op de Kamervragen over de denktank desinformatie.²³

Vraag 10

Waarom stelt u in uw antwoord op de vijftiende vraag dat «*dit niet klopt*», terwijl leden van de Denktank Desinformatie met elkaar in contact stonden middels een door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrela-

²⁰ Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1616

²¹ Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1616

²² Kamerstuk 32 761, nr. 258

²³ Beantwoording Kamervragen lid Van Haga, 29 augustus 2022, Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2021–2022, nr. 2802

ties opgezette appgroep en groepsgewijs opereerden op social media? Kunt u de communicatie van deze appgroep delen met de Kamer? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 10

Zie het antwoord op vraag 1. Onderhavige berichtgeving schetst volgens het kabinet een vertekend beeld van de werkelijkheid. Leden van de Denktank Desinformatie hebben niet met elkaar in contact gestaan middels een door het Ministerie van BZK opgezette appgroep. Zoals beschreven in de beantwoording op de Kamervragen over de denktank desinformatie hebben de deelnemers van de denktank zelf een besloten Facebookgroep opgericht. Noch het ministerie VWS noch het Ministerie van BZK maken deel uit van deze groep.

Vraag 11

Aangezien uw antwoord op de zestiende vraag luidt: «*Het kan voorkomen dat deze inzichten wijzigen op basis van nieuwe informatie*», onderkent u hiermee dan ook dat kennisinstituten onmogelijk altijd kunnen weten wat desinformatie is en wat niet? Onderkent u dat deze kennisinstituten dus naar alle waarschijnlijkheid ook regelmatig kloppende informatie hebben bestreden? Deelt u de mening dat dit schadelijk is voor het vertrouwen in kennisinstituten, maar ook voor de democratie, omdat de kennisinstituten zelf in die gevallen desinformatie verspreiden en burgers die correcte informatie bestrijden de mond worden gesnoerd? Kunt u de Kamer deelgenoot maken van alle checks en balances die men hanteert bij het beoordelen van desinformatie? Als deze er niet zijn, kunt u dit ook als zodanig benoemen?

Antwoord 11

De rijksoverheid definieert desinformatie als het doelbewust, veelal heimelijk, verspreiden van misleidende informatie, met het doel om schade toe te brengen aan het publieke debat, democratische processen, de open en kenniseconomie of volksgezondheid. Dit betekent dat voor het bestempelen van een bericht als desinformatie een uitspraak gedaan moet kunnen worden over de intentie van de verspreider of producent van dat bericht. Om die reden is het bestempelen van desinformatie als zodanig primair geen taak van overheden, maar van onafhankelijke media, wetenschap, en fact-checkers.

Binnen de rijksoverheid werken kennisinstituten zoals het RIVM. Het RIVM duidt, op basis van de op dat moment van toepassing zijnde wetenschappelijke informatie, de inzichten over het virus en de pandemie. Het kan voorkomen dat deze inzichten wijzigen op basis van nieuwe informatie. Ik deel de mening niet dat kennisinstituten hiermee bijdragen aan het verspreiden van desinformatie. Er is hier geen sprake van het doelbewust verspreiden van misleidende informatie.

Vraag 12

Waarom geeft u geen antwoord op vraag over de kosten die gemoeid zijn met het bestrijden van desinformatie? Anders geformuleerd nogmaals de vraag: hoeveel fte aan rijksambtenaren voeren werkzaamheden uit die te maken hebben met de bestrijding van desinformatie?

Antwoord 12

Niemand bij de rijksoverheid houdt zich bezig met bestrijden van desinformatie als specifieke taak, in zoverre bedoeld wordt op het verwijderen, of anderszins niet meer zichtbaar maken van desinformatie. Wel zijn er ambtenaren bij verschillende ministeries bezig met het maken en uitvoeren van beleid om de impact van desinformatie te verminderen, zoals de onder vraag 1 genoemde brief.

Het Ministerie van BZK heeft als enige ministerie circa 4 vaste fte's volledig aangewezen voor werkzaamheden die te maken hebben met de ontwikkeling van beleid voor de aanpak van desinformatie. Zij werken aan de in de Rijksbrede Strategie Effectieve Aanpak van Desinformatie genoemde acties onder het kopje «Concrete acties, resultaten en betrokken ministeries» waar

BZK bij staat.²⁴ Bijvoorbeeld aan het vergroten van bewustzijn bij (overheids-)organisaties over desinformatie, en aan het reguleren van online platformen zodat desinformatiecampagnes worden tegengegaan zonder dat dit invloed heeft op de vrijheid van meningsuiting van individuele burgers. Bij andere ministeries die in deze brief genoemd staan werken ook ambtenaren aan de uitvoering van dit beleid. Zij hebben echter geen specifieke fte's voor het desinformatie beleid ingericht, maar hun werkzaamheden op dit thema zijn onderdeel van een breder pakket aan taken. Daarnaast heeft iedere overheidsorganisatie een generieke eigen verantwoordelijkheid voor het formuleren van een effectieve en gepaste reactie op desinformatie waarvan de inhoud raakt aan het eigen beleidsterrein. Daardoor is er geen specifieke uitsplitsing te maken naar het aantal fte dat zich nu of in de toekomst bezighoudt met de aanpak van desinformatie.

Vraag 13

Waarom stelt u in de beantwoording «*zich niet te herkennen in het beeld dat wordt geschetst in de vraagstelling en het artikel*», terwijl in het artikel waaraan in de vragen gerefereerd wordt een selectie van waargebeurde voorvallen wordt beschreven, waarbij kritische burgers de politie aan de deur kregen met het verzoek aan de burger om zijn of haar uitingen op social media te veranderen? Waarom onderkent u niet dat binnen de ministeries social media surveillance plaatsvond en de politie werd ingelicht, al dan niet met tussenkomst van de inlichtingendiensten, zoals blijkt uit Wob-documenten waarin correspondentie is te zien tussen functionarissen en waarin werd verzocht om de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) op artsen af te sturen? Kunt u reflecteren op de getoonde feiten?

Antwoord 13

Zoals benoemd in de beantwoording van vraag 19 op uw eerder Kamervragen²⁵ baseert de IGJ haar toezichhoudende activiteiten op meldingen en signalen die zij ontvangt. De IGJ heeft tijdens de coronacrisis een aantal individuele zorgverleners waarover meldingen zijn ontvangen aangesproken op hun activiteiten.

Zoals ook aangegeven in de eerder beantwoording waren de taken van de politie voor, tijdens en na de coronacrisis hetzelfde, zoals ook vastgelegd in de Politiewet 2012: het verlenen van noodhulp, het handhaven van de openbare orde en de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Wijkagenten zijn de oren en ogen in de wijk en zijn ook continu in gesprek met burgers. Hier kunnen en moeten ook juist kritische burgers bij horen. Het is daarbij echter nooit de bedoeling om te intimideren. De politie herkent zich dan ook niet in het geschetste beeld van de vraag.

Vraag 14

Kunt u een weergave overleggen van de organisatiestructuur met organogram, verantwoordelijkheden en activiteiten, waarin exact beschreven staat hoe iedereen die zich met desinformatie bezighoudt binnen de overheid? Kunt hierin ook alle interactie met de (social) mediabedrijven meenemen?

Antwoord 14

U bent recentelijk geïnformeerd over de rijksbrede strategie voor de effectieve aanpak van desinformatie. Deze Kamerbrief bevat ook een overzicht van de rollen en verantwoordelijkheden van de betrokken ministeries en de concrete acties die daaruit volgen.²⁶

Voor meer informatie over de interactie met (social) mediabedrijven verwijs ik u naar de antwoorden op eerdere Kamervragen.²⁷

Vraag 15

Waarom houdt u in uw antwoord over de toepassing van de Behavioural Dynamics Methodology (BDM) enige slagen om de arm door te zeggen: «*Voor zover bekend is niet actief of bewust gebruik gemaakt van de*

²⁴ Kamerstuk 30 821, nr. 173

²⁵ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1616

²⁶ Kamerstuk 30 821, nr. 173

²⁷ Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 1623; Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2022–2023, nr. 59

zogenaamde *Behaviourial Dynamics Methodology* tijdens de coronacrisis?»?Deelt u de mening dat er absolute zekerheid moet zijn over de inzet van een «military grade weapon», of facetten daarvan, zoals BDM? Kunt u daarom uitsluitend geven over de vraag of en zo ja welke BDM-technieken zijn toegepast? Wie zijn hierbij betrokken geweest? Wie heeft binnen de coalitie nog meer kennis genomen van deze toepassing? Wat is de juridische grondslag geweest voor toepassing?

Antwoord 15

Naar onze beste informatie is *Behaviourial Dynamics Methodology* niet toegepast.

Vraag 16

Waarom blijft u volhouden dat het LIMC pas in 2020 werd opgericht, terwijl uit Wob-documenten blijkt dat het LIMC op 5 december 2019 officieel werd opgericht en het de zogenaamde «ceremoniële oprichting» was die in 2020 plaatsvond? Waarom ontkent u dat de NCTV een aansturende rol had ten aanzien van het LIMC, terwijl dat duidelijk blijkt uit overheidsdocumentatie? Waarom blijft u ontkennen dat het LIMC zonder wettelijke grondslag opereerde, terwijl uit correspondentie van juristen blijkt dat er een militaire steunverlening in het openbaar belang (MSOB) is voorbereid voor uw voorganger, de voormalig Minister van Justitie en Veiligheid, om deze in te dienen bij de Minister van Defensie? Kunt u aangeven wat de overwegingen zijn geweest om Justitie een MSOB te laten opstellen voor de inzet van het LIMC?

Antwoord 16

Zie het antwoord op vraag 1. Wij hebben geen aanvulling op eerdere antwoorden hierover.

Vraag 17

Kunt u uitleggen wat de gedetacheerde defensiemedewerkers vanuit het LIMC voor werk verrichtten bij de NCTV, wat de politie wekelijks bij het LIMC deed en welke data van de NCTV naar het LIMC ging?

Antwoord 17

De defensiemedewerkers die bij de NCTV waren gedetacheerd waren niet afkomstig van het LIMC. Wat betreft de overige deelvragen zijn er geen aanvullingen op eerdere antwoorden hierover. Zie ook het eindrapport van de commissie Brouwer waar in het antwoord op vraag 8 naar wordt verwezen.

Vraag 18

Kunt u aangeven wat er volgens u niet klopt uit de officiële overheidscorrespondentie die is vrijgegeven onder de Wob, waaruit blijkt dat de voormalig Minister voor Medische Zorg en Sport al op 25 maart 2020 is ingelicht over de activiteiten van het LIMC, dat zij in augustus 2020 een persoonlijke brief van Luitenant Generaal Wijnen heeft ontvangen en dat zij in de tussenliggende periode nog enkele keren is gebriefd over het LIMC en een presentatie over BDM heeft bijgewoond? Indien u onderkent dat deze informatie uit overheidscorrespondentie wel degelijk juist is, klopt het dan dat de voormalig Minister voor Medische Zorg en Sport de Kamer onjuist heeft geïnformeerd?

Antwoord 18

De Commandant Landstrijdkrachten heeft geen persoonlijke brief gestuurd en de Minister voor Medische Zorg en Sport niet gebriefd. Voor meer informatie over de activiteiten van het LIMC wordt verwezen naar het onderzoeksrapport van de onafhankelijke onderzoekscommissie Brouwer. Zie ook de beantwoording op vraag 8.

Vraag 19

Waarom zegt u «Het laten deelnemen van farmaceuten aan het NDN is nooit onderdeel geweest van de gezamenlijke Europese inzet in de onderhandelingen met farmaceuten over de aankoop van COVID-19-vaccins», terwijl de vraag niet was of het plaatsen van een netwerksensor onderdeel van de gezamenlijke Europese inzet in de onderhandelingen is geweest, maar of dit überhaupt inzet is geweest, ook voordat de Europese Commissie de

vaccinonderhandelingen van het Inclusieve Vaccine Alliantie (IVA) overnam?
Hoe reflecteert u op de vrijgegeven officiële overheids correspondentie,
waarin die optie wordt besproken?

Antwoord 19

Het NDN is nooit inzet geweest in de onderhandeling met farmaceuten, ook niet voor de IVA.